

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΕΙΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΟΓΟΙ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ, ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑΤΑ, ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΥΙΟΝ ΙΣΑΑΚΙΟΝ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ.

ΠΡΟΤΑΣΣΕΤΑΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΠΕΡΙ ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΥΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΩΝ ΚΑΘ' ΟΛΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1910

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΩΙ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΩΙ
ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ μεγάλη ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ τελείως ἄνευ τῆς εἰς αὐτὴν συμμετοχῆς τῶν Ἑλλήνων λογίων τῶν κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἀμέσως μετ' αὐτὴν μεταναστευσάντων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ ἑλληνισμὸς ἐν ἡμέραις πατρίων ἀτυχιῶν παρέσχε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸν καθ' ὅλου, μεταλαμπαδεύσας ἐκ τοῦ ἐτοιμοθανάτου ἢ ἤδη πεσόντος Βυζαντίου εἰς τὴν Ἑσπερίαν τὴν πολύτιμον παρακαταθήκην, ἣν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ εἶχε διαφυλάξει ὁ βυζαντιακὸς κόσμος. Καὶ πλεῖστα μὲν σημεῖα τῆς τοιαύτης τοῦ ἑλληνισμοῦ δράσεως ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς Ἀναγεννήσεως διεφωτίσθησαν διὰ τῶν ἐξαιρέτων συγγραφῶν τοῦ Γεωργίου Voigt¹ καὶ τοῦ Αἰμιλίου Legrand² καὶ πλήθους μονογρα-

¹ *Georg Voigt* Die Wiederbelebung des classischen Alterthums oder das erste Jahrhundert des Humanismus. Δύο τόμοι. Ἐκδόσις τρίτη ἐπιμελείᾳ κ. *M. Lehnerdt*. Ἐν Βερολίῳ 1893. — Πληρεστέρα τῆς δευτέρας ἐν ἔτει 1880-1 ἐκδόσεως τοῦ πρωτοτύπου ἢ ἰταλικὴ μετάφρασις *Il risorgimento dell' antichità classica...* Traduzione italiana con prefazione e note der professore *D. Valbusa* arricchita di aggiunte e correzioni inedite dell' autore. Δύο τόμοι. Ἐν Φλωρεντίᾳ. 1888 καὶ 1890. Giunte e correzioni con gli Indici bibliografico ed analitico per cura di *Giuseppe Zippie*. 1897. Τῶν λοιπῶν συγγραφῶν, ἐν αἷς γίνεται λόγος περὶ Ἀργυροπούλου, γενήσεται μνεῖα κατωτέρω ἐκάστοτε. Τὰ δὲ περὶ αὐτοῦ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ *Kutorga* ἐν τῇ πραγματείᾳ περὶ τῶν Ἑλλήνων λογίων τῆς Ἀναγεννήσεως (ἐν τῷ Περιοδικῷ τοῦ ῥωσικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας 1891, Μάϊος, σελ. 104-5) οὐδὲν παρέχουσι τὸ νέον.

² *Bibliographie hellénique...* aux XVe et XVIe siècles. Τόμοι δύο. Ἐν Παρισίῳ. 1884.

φιῶν διαφόρων νεωτέρων ἐρευνητῶν. Ἄλλ' ἀπέχομεν ὁμῶς ἀκόμη πόρρω πλήρους ἱστορίας τοῦ ἔργου τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ Ἀναγεννήσει, πλεῖστον δὲ ἢ μᾶλλον τὸ πλεῖστον πρὸς συγγραφὴν τοιαύτης ἱστορίας ὑλικὸν μένει ἀκόμη ἀνέκδοτον ἐν τοῖς κώδιξι τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τοῖς ἐγγράφοις τῶν ἀρχείων. Διὰ τοῦτο δ' εὐλόγος ὑπῆρξεν ἢ εἰσηγήσει τοῦ κ. F. Vigouroux ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸ ἔτος 1900 συνεληθόντος συνεδρίου τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας ψηφισθεῖσα πρότασις ἦδε· « Ἐπειδὴ τὸ ἡμέτερον συνέδριον εἶνε πεπεισμένον περὶ τῆς προφανῶς μεγίστης ὠφελείας ἣν θὰ παρεῖχεν ἔκδοσις ἱστορίας τῆς ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐλληνικῆς παιδείας, στηριζομένης ἐπὶ τῶν μνημείων, ψηφίζει, ὅπως ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι τῆς Ἰταλίας, ταῖς μοναῖς κτλ., ἐν αἷς σώζονται τοιαῦτα μνημεῖα καὶ ἔγγραφα, δημοσιευθῶσιν ὑπὸ ἀρμοδίων ἀνδρῶν οἱ κατάλογοι, τὰ κείμενα, αἱ φωτογραφικαὶ εἰκόνες καὶ ἱστορικαὶ διαφωτίσεις τῶν μνημείων τούτων, ἐξ ὧν πάντων θὰ ἐδιδάσκετο τέλος ἡ προμνημονευθεῖσα ἱστορία »¹.

Μεταξὺ δὲ τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος εἶπερ τις καὶ ἄλλος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν λοιπὴν Ἑσπερίαν, διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος.

Πλεῖσται τῶν συγγραφῶν τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἔμενον ἀνέκδοτοι ἢ ἦσαν κακῶς ἐκδεδομένα. Προςφωνήματα πρὸς αὐτὸν ἢ ἀνασκευαὶ θρησκευτικῶν αὐτοῦ γνωμῶν ἔπρεπε νάναθεωρηθῶσι διὰ νέας ἐκδόσεως. Ἐπιστολαὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ Ἰσαακίου ἢ ἄλλων πρὸς αὐτοὺς ἢ ἄλλαι πρὸς τρίτους ἀπευθυνόμεναι, ἐν αἷς γίνεται λόγος περὶ τῶν Ἀργυροπούλων, ἦσαν σποράδην, ἐνίοτε δὲ καὶ κακῶς, ἐκδεδομένα ἢ ἐλάνθανον ἐν δυσπρόσιτοις βιβλίοις ἢ ἦσαν ὅλως ἀνέκδοτοι, ἀποφάσεις τῆς αὐθεντείας τῆς Φλωρεντίας περὶ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διδάξαντος Ἰωάννου Ἀργυροπούλου

¹ "Idem Conventus alter de archaeologia christiana Romae habendus. Commentarius authenticus. Τεύχος 5 τῆς 18 Μαΐου 1900 σ. 202.

ἄξια λόγου πολλοῦ συνανεφύροντο μετ' ἄλλων ἐγγράφων ἄλλοτριῶν. Ταῦτα πάντα συμπεριελήφθησαν ἐν τοῖς ἀνά χειρας Ἀργυροπουλείοις, ἅτινα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτυπωθεισῶν ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων Ἑλλήνων συγγραφέων, καὶ ἰδίως τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ τῶν προτασσομένων αὐτῶν προλεγομένων, τῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ (Praefationes), αἵτινες ἐξεφωνήθησαν καθ' ὃν χρόνον ἐδίδασκεν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ συνελέχθησαν πρὸ δέκα ἐτῶν ἰδίᾳ¹, συναποτελοῦσι πᾶν ὃ τι μέχρις ἡμῶν περισωθὲν ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης Ἀργυροπούλος ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰσαάκιος, πᾶν ὃ τι ἐξεῦρον ἐπιστάλῃ πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ κυριώτατα τῶν ὄσα ἠδυνήθησαν νὰ συλλέξω γραφέντα περὶ αὐτῶν ἐν ἐπιστολαῖς συγχρόνων πλὴν τῶν ἤδη γνωστῶν καὶ χρησιμοποιηθέντων.

Τὰ ἐν τοῖς Ἀργυροπουλείοις ἐκδιδόμενα ἀποτελοῦσι κατὰ ταῦτα οὐ μόνον συλλογὴν ἀξιολογωτάτων ἔργων τοῦ διακεκριμένου λογίου Ἰωάννου Ἀργυροπούλου, ἐκδιδομένων κριτικῶς ἐπὶ τῇ βάσει ἀπάντων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν κωδίκων, ἀλλὰ καὶ σύνταγμα πλήρες μνημείων περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων. Ἀκριβῆ δὲ ἀναγραφὴν τῆς εἰς τὰ Ἀργυροπούλεια περιληφθείσης ὕλης, ἧς ἡ προέλευσις ἐδηλώθη ἐκάστοτε ἐν ὑποσημειώσει τῶν ἐνταῦθα ἐκδιδομένων, εὕρισκει ὁ ἀναγνώστης ἐν τέλει τῆς παρούσης ἐκδόσεως ἐν τῷ πίνακι τῶν Περιεχομένων.

Εἰς δὲ τὰ ἐν τοῖς Ἀργυροπουλείοις περιλαμβανόμενα προστίθεται τὸ ἐν τέλει τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς ἐκδιδόμενον ἔργον τοῦ

¹ *Karl Müllner* Reden und Briefe italienischer Humanisten. Ein Beitrag zur Geschichte der Pädagogik des Humanismus. Ἐν Βιέννῃ. 1899. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἐξεδόθησαν αἱ ἐξῆς διδασκαλίαι τοῦ Ἀργυροπούλου· α' (σ. 3-18). Praefatio in libris Ethicorum quinque primis die IV Februarii, hora XIV, die Veneris, 1456 habita· β' (σ. 19-30). Praefatio die prima Februarii 1457, hora XIV, ab Johanne Argyropulo Florentiae habita in sexto libro Ethicorum· γ' (σ. 31-43). Die III. Novembris 1458, hora fere XIV. In libris tribus primis Physicorum· δ' (σ. 43-48). Praefatio die V. Novembris ab Johanne Argyropulo hora fere XIV, die Mercurii, 1460 habita in libro de anima· ε' (σ. 48-50). In libro etiam de anima Secunda lectio· ς' (σ. 53-57). In libro Mechanicorum. Die XXI. Novembris 1462.

Γεωργίου Σχολαρίου ἀνασκευάζοντος τὰς περὶ ἀγγέλων δοξασίας τοῦ Ἀργυροπούλου. Λυποῦμαι δὲ, ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ συμπεριλάβω εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην τὸ ἐν τῷ κώδικι τῆς ἐν Μακεδονίᾳ μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης ἢ Κοσινίτζης ὑπ' ἀρ. 192, φ. 29^ς - 33^ς, πιθανῶς αὐτογράφῳ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, ἔργον αὐτοῦ τούτου τὸ ἐπιγραφόμενον « Τοῦ αὐτοῦ Ἀντίρρησις πρὸς τὰ τοῦ σοφιστοῦ Ἀργυροπούλου τοῦ λατινόφρονος ληρήματα, ὅτι οὐ παρὰ τὸ μὴ αἰτήσασθαι τὸν θεόθεν φωτισμὸν ἢ τοῦ ἐξ ἀρχῆς Ἐωσφόρου σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀπόπτωσις, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀπροσεξίαν καὶ ῥαθυμίαν τῆς οἰκείας προαιρέσεως· ἐπεὶ τὸν φωτισμὸν τὸν ἐκ τῆς θείας ἐλλάμψεως πάντες ἄγγελοι ἐξ ἀρχῆς ἐπίσης ἐδέξαντο »¹. Ἄλλο δ' ἔργον αὐτοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου εἶνε ὁ « Παραμυθητικὸς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ λαμπροτάτου υἱοῦ τοῦ μεσάζοντος τοῦ Καντακουζηνοῦ », ὅστις περιείχετο ἐν τινι τῶν κωδίκων τοῦ Ἐσκουριάλου τῶν καέντων κατὰ τὴν περιώνυμον πυρκαϊάν τοῦ 1671², ἐν οὐδενὶ δ' ἄλλῳ κώδικι περιεσώθη.

Παρατηρητέον δ' ὅτι εἰς τὴν ἐμὴν ἔκδοσιν δὲν συμπεριελήφθησαν δύο ἔργα ἀποδοθέντα μὲν εἰς τὸν Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον, ἀλλὰ μετ' ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν ἀποδεικνυόμενα ὡς μὴ γραφέντα ὑπ' αὐτοῦ. Τούτων πρῶτον εἶνε ἡ ἐν τοῖς κώδιξι 817 (φ. 164^α - 174^β) καὶ 1191 (φ. 32^ς - 39^ς) τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης περιλαμβανομένη πραγματεία ἢ ἐπιγραφομένη « Σύγκρισις παλαιῶν ἀρχόντων καὶ νέων τοῦ νῦν αὐτοκράτορος ». Αὕτη ἀνεκαθεν καὶ μέχρις ἐπ' ἐσχάτων ἐθεωρεῖτο γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀργυροπούλου³. Κἀγὼ δὲ, ἐκδοὺς ἄλλοτε χωρὶα τινὰ αὐτῆς, ἀπέδωκα

¹ Ἴδε Ἀθαν. Παπαδοπούλου *Κεραμέως* Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά συγγραμμάτια ἔγγραφα τε καὶ ἄλλα κείμενα κατ' ἐκλογὴν συλλεγόντα ἐκ τῶν ἐν τῇ « Μαυρογορδατείῳ βιβλιοθήκῃ » ἀναγραφομένων χειρογράφων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1884 σ. 95 κ. ἔ.

² *Miller* Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escurial. Ἐν Παρισίοις. 1848. σ. 361.

³ Πλὴν ἄλλων ἴδε *Fabricius Harles* Bibliotheca Graeca. Τόμ. ΙΑ' σ. 461.— *Hodius* De Graecis illustribus linguae graecae literarumque humaniorum instauratoribus. Ἐν Λονδίῳ. 1742. σ. 204.— *Zabīga* Νέα Ἑλλάς ἐκδ. *Κρέμου* σ. 63.— *Omont* Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque

αὐτὴν εἰς τὸν Ἀργυρόπουλον, στοιχῶν εἰς τὴν φερομένην γνώμην περὶ αὐτοῦ ὡς συγγραφέως αὐτῆς¹. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡ γλῶσσα τῆς Συγκρίσεως ταύτης δὲν εὐαρμοστεῖ πρὸς τὸ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐνταῦθα ἐκδιδομένων συγγραφῶν τοῦ Ἀργυροπούλου ὕφος αὐτοῦ, τοῦτο δὲ ἡ Σύγκρισις ἔχει θέμα τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ, ἐπὶ τὸ κολακευτικώτερον γραφείσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἔτι ζῶντος, ἥτοι πρὸ τοῦ 1425, ὅτε ὁ Ἀργυρόπουλος συμφώνως πρὸς τὰ ποδειχθησόμενα κατωτέρω δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε πρεσβύτερος δεκατεσσάρων ἢ δεκαπέντε ἐτῶν. Τὸ δὲ δεύτερον συγγραμμάτιον, πρὸς ὃ συνεδέθη ὅπωςδῆποτε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀργυροπούλου εἶνε ἡ « Ἀνωνύμου μονωδία εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ὑπὸ τῶν σφαγέων παρὰ Κώνσταντος ἀδελφοῦ σταλέντων διεφθαρμένον » ἡ ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Morel, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τῶν Hearne, Havercamp καὶ Frotscher. Ἀλλ' ὁ Ριχάρδος Förster ἀπέδειξε μετὰ προηγηθείσας ὑπονοίας τοῦ Wesseling, ὅτι οὐχὶ Κωνσταντῖνος ὁ νεώτερος, ἀλλ' ὁ Θεόδωρος Παλαιολόγος Β' ὁ τοῦ Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου ἀδελφός ὁ τῷ 1448 ἀποθανὼν περὶ τὴν Σηλυβρίαν εἶνε ὁ ἀνὴρ, εἰς ὃν ἀναφέρεται ἡ μονωδία αὕτη. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἠδύνατο νὰ ποδοθηῖ ἡ συγγραφή τῆς ἀνωνύμου ταύτης μονωδίας, ὑποδεικνύει καὶ τὸν Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον ἔνεκα τῶν πρὸς τοὺς Παλαιολόγους σχέσεων αὐτοῦ τῶν ἀποδεικνυομένων καὶ ἐκ τῆς μονωδίας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου². Ἀλλ' οὔτε καὶ ταύτης τῆς μονωδίας ἡ γλῶσσα φαίνεται οὔσα ἡ τοῦ Ἀργυροπούλου, οὔτε ἄλλως φαίνεται δυναμένη νὰ στηριχθῇ ἢ ἄνευ ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ὡς ἀπλῆ πιθανότης ἐκφερομένη εἰκασία τοῦ Förster.

Nationale. Ἐν Παρισίοις. 1898 σ. 153. Ὁ αὐτὸς αὐτόθι ἐν σ. 258, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ κώδικος 1191, λέγει· Anonymi Comparatio veterum principum cum juniore imperatore.

¹ Νέος Ἑλληνομνημῶν Τόμ. Β' σ. 181, 452. — Τόμ. Δ' σ. 243.

² Förster Eine Monodie auf Theodoros Paläologos ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Θ' (1900) σ. 646.

Ἄλλὰ, καὶ παραλειπομένων τῶν ἀπιθάνως εἰς τὸν Ἀργυροπούλου προσγραφέντων τούτων ἔργων, ἀξία λόγου ἀπέβη ἢ ἐν τῷ ἀνά χειρας βιβλίῳ συλλογῇ τῶν ὑπ' αὐτοῦ συγγεγραμμένων καὶ τῶν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς οἰκογενεῖς ἀναφερομένων ἐπιστολῶν. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἐκ τῶν ἐνόητων πλήρους τῆς τοιαύτης συλλογῆς οὐκ ὀλίγα, ὡς εἰκὸς, διδασκόμεθα ἐξ αὐτῆς νέα περὶ τε τοῦ βίου αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Διὸ εὐκαιρον παρίσταται νάναθεωρήσωμεν ἐνταῦθα τὰ κατ' αὐτόν, ἐπανορθούντες ἢ πλουτίζοντες τὰ μέχρι τοῦδε περὶ αὐτοῦ γνωστὰ καὶ ἐμμένοντες μάλιστα εἰς τὰ ἐκ τῶν ἐκδιδομένων ἐν τοῖς Ἀργυροπουλείοις διὰ διαφόρων πρὸς τὰ πρότερον γνωστὰ συνδυασμῶν ἐξαγόμενα νέα, ἐπὶ δὲ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ πειρώμενοι νά σκιαγραφήσωμεν τὴν ὅλην ἄλλως χασματικὴν καὶ ἐλλιπῆ ἱστορίαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀργυροπούλων πρὸ τε τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰωάννου καὶ μετ' αὐτόν μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων.

Ὁ Ἰωάννης ἦτο υἱὸς Μανουὴλ Ἀργυροπούλου¹, οὗ ἀγνοοῦμεν τὸ ἐπάγγελμα, καὶ ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατ' ἄγνωστον ἔτος ἐκ μητρὸς ἀνηκούσης εἰς τὸν ἔγκριτον βυζαντιακὸν οἶκον τῶν Φιλανθρωπηνῶν². Καὶ ὁ οἶκος δὲ τοῦ πατρὸς δὲν παρουσιάζεται τότε τὸ πρῶτον, ἀλλὰ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ πρέπει νάναζητήσωμεν εἰς χρόνους πολὺ ἀρχαιότερους, καθ' ἃ θέλομεν καταδείξει κατωτέρω ἐν τῇ ἀνά χειρας Εἰσαγωγῇ. Καὶ τὸ ἔτος δὲ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰωάννου καὶ τὰ κατὰ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ παραμένουσιν ἄγνωστα. Μόνη δὲ περὶ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ μαρτυρία εἶνε ἡ παρεχομένη ὑπ' αὐτοῦ, λέγοντος ἐν τινὶ τῶν πρὸς Γεώργιον τὸν Τραπεζούντιον ἐπιστολῶν τάδε· *Καὶ γὰρ καὶ φροντιστηρίοις παιδόμεν*

¹ Τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου ἐγνώσθη τὸ πρῶτον ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ἀποφάσεων τῆς αὐθεντείας τῆς Φλωρεντίας ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1458 καὶ 23 Ἰουλίου 1471. Ἴδε Ἀργυροπουλείων σ. 331 καὶ 332. Πρὸς. *Theodor Klette Beiträge zur Geschichte und Litteratur der Italienischen Gelehrtenrenaissance. III. Die Griechischen Briefe des Franciscus Filelfus. Greiswald. 1890 σ. 75.*

² Τὸ γένος τῆς μητρὸς τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου μαρτυρεῖ ὁ *Νικόλαος Κομνηνὸς Παπαδόπουλος Historia Gymnasii Patavini. Ἐν Βενετίᾳ. 1726. Τόμ. Β' σ. 179* καὶ ἐξ αὐτοῦ παραλαβὼν ὁ *Börner De doctis hominibus graecis. Ἐν Λειψία. 1750 σ. 137.*

ἐφ' ἱκανὸν ἐφοίτησα χρόνον, καὶ διδασκάλων ἠκροασάμην μέγα ἐπὶ σοφίᾳ βεβοημένων καὶ φύσεως ἔτυχον οὐκ ἀγενοῦς καὶ ῥαθύμου καὶ μαθημάτων ἀποχρώντως ἠψάμην καὶ πολλὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν εἰσηνεγκάμην, καὶ Ἀριστοτέλει δὲ καὶ Πλάτωνι διαρκῶς συνεγενόμην¹. Παρουσιάζεται δὲ εἰς ἡμᾶς τὸ πρῶτον ἤδη πεπαιδευμένος καὶ ἠύξημένος καὶ κατέχων ἀξίαν λόγου θέσιν ἐν τοῖς γράμμασι, τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ. Ἔχουσι δὲ τὰ κατὰ τὰς λειτουργίας αὐτοῦ ταύτας ὡς ἐξῆς, καθ' ἃ διδασκόμεθα τοῦτο μὲν ἔκ τινων σποραδικῶν μαρτυριῶν ἢ τυχαίων σημειωμάτων, τοῦτο δ' ἔκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἐπιγραφῶν διαφόρων αὐτοῦ συγγραφῶν πρὸς τὰ γεγονότα εἰς ἃ ἀναφέρονται.

Καὶ δὴ τὸ πρῶτον παρουσιάζεται ἐνώπιον ἡμῶν ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος ἐν τῇ κατὰ τὴν Φερράραν συνόδῳ ὑπὲρ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, ἧτις εἶνε γνωστοτέρα ἐκ τῆς Φλωρεντίας, ὅπου ἐσυνεχίσθη καὶ ἐπερατώθη τὸ ἔργον αὐτῆς τῷ 1439. Περὶ δὲ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν σύνοδον μίαν καὶ μόνην ἔχομεν μαρτυρίαν, τὴν τοῦ Δούκα². Καίτοι δὲ οὔτε ὁ Σίλβεστρος Συρόπουλος³ οὔτε ὁ Δωρόθεος Μυτιλήνης⁴ ἀναγράφουσιν ὀνομαστὶ τὸν Ἀργυρόπουλον μεταξὺ τῶν παραστάντων εἰς τὴν σύνοδον, δὲν νομίζω ἀπορριπτέαν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δούκα⁵. Καὶ ἴσως μὲν ἀνεμόμεν νὰ ἴδωμεν καὶ τὸν Ἀργυρόπουλον ὡς ἐκ τῆς ἤδη κεκτημένης αὐτοῦ παιδείας διακρινόμενον ἐν τῇ συνόδῳ, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμβαίνει. Ἀλλὰ πιθανὸς λόγος τῆς μὴ ἐνεργοῦ δράσεως αὐτοῦ ἐν

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 73, 19-24.

² Δούκα ἐκδ. Βόννης σ. 213, 22 κ. ἐ. ἀπὸ δὲ τῆς συγκλήτου ὁ Γεμιστὸς ἐκ Λακιδαιμονίας, Γεώργιος ὁ σχολάριος καὶ καθολικὸς κριτὴς καὶ Ἀργυρόπουλος.

³ Συροπούλου (Σγουροπούλου) Vera historia unionis non verae ἐκδ. Creygh-ton. Ἐν Χάγη. 1660 σ. 59

⁴ Παρὰ τῷ Harduinius Conciliorum collectio regia maxima. Ἐν Παρισίοις 1714. Τόμ. Θ' σ. 1-28.

⁵ Τὴν γνώμην ταύτην ἔχει καὶ ὁ Migne Ἑλληνικῆς Πατρολογίας Τόμ. ΡΝΗ' σ. 985 σημ. 6, ἀπορρίπτων τὴν ὑπόνοιαν μὴ τοι πρόκειται περὶ ἄλλου τινὸς Ἀργυροπούλου. Δὲν εἶνε ἐν τούτοις ἀπίθανον νὰ ὑπολανθάνῃ καὶ ὁ Ἀργυρόπουλος ἐν τῇ φράσει τοῦ Δούκα καὶ οἱ ἐξῆς ὀφφικιάλοι ἄρχοντες πάντες σχεδὸν πλὴν τοῦ ἱερομνήμονος.

τῇ συνόδῳ εἶνε τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας¹, ἴσως δὲ καὶ ἡ ιδιότης αὐτοῦ ὡς ἀπλοῦ διακόνου, καίπερ ἀποτελοῦντος μέλος τῆς συγκλήτου συμφώνως τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Δούκα. Καὶ δὴ ὡς διάκονον βλέπομεν τὸν Ἰωάννην Ἀργυροπούλου ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς δύο αὐτοῦ ἔργων, τῶν Προλεγομένων εἰς τὰ τῆς ῥητορικῆς προγυμνάσματα² καὶ τῆς πρώτης τῶν πρὸς Γεώργιον τὸν Τραπεζούντιον ἐπιστολῶν³.

Τὰς δὲ πρώτας τοῦ Ἀργυροπούλου τύχας μετὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν σύνοδον ἀγνοοῦμεν. Μόνον δὲ τὸ μεθεπόμενον ἔτος 1441 γίνεται καὶ πάλιν λόγος περὶ αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἔτος δ' ἐκεῖνο ἀναφέρονται δύο μαρτυρίαι.

Καὶ τὴν μὲν πρώτην τῶν μαρτυριῶν τούτων παρέχει τὸ ὑπὸ τοῦ Legrand τὸ πρῶτον παρατηρηθὲν σημείωμα ἐν φ. 213⁵ τοῦ ὑπ' ἄρ. 1908 κώδικος τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, περιλαμβάνοντος τὰ τοῦ Σιμπλικίου Ὑπομνήματα εἰς τὰς Φυσικὰς ἀκροάσεις τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἔχει δὲ τὸ σημείωμα τοῦτο ὧδε· *Ἐγράφη τοῦτο τὸ βιβλίον χειρὶ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου Γραικοῦ Κωνσταντινουπολίτου ἐν τῷ Παταουῖῳ περὶ φιλοσοφίαν*

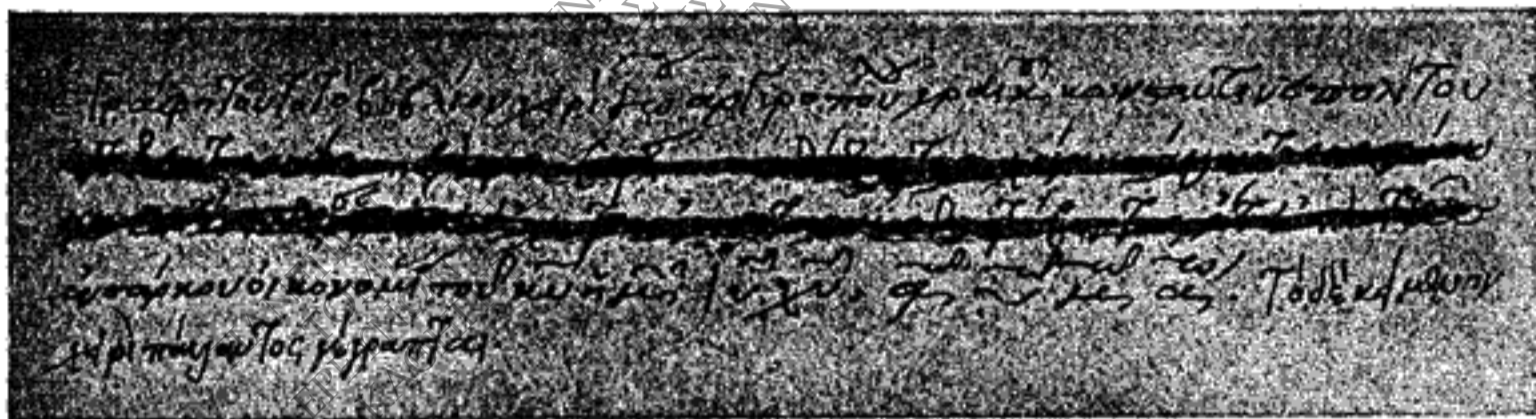
¹ Ἐν τοῖς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ὅτι, καὶ ἂν ὀγδοηκοντούτη ἀποδεχθῶμεν αὐτὸν ἀποθανόντα τὸ φθινόπωρον τοῦ 1491 ἢ τοῦ 1492, ἐγεννήθη τὸ ἐνωρίτερον περὶ τὸ 1410· εἶχε κατὰ ταῦτα τῷ 1439 ἡλικίαν περίπου εἴκοσι καὶ ἑννέα ἐτῶν.

² Ἀργυροπουλείων σ. 175 κ. ἐ.

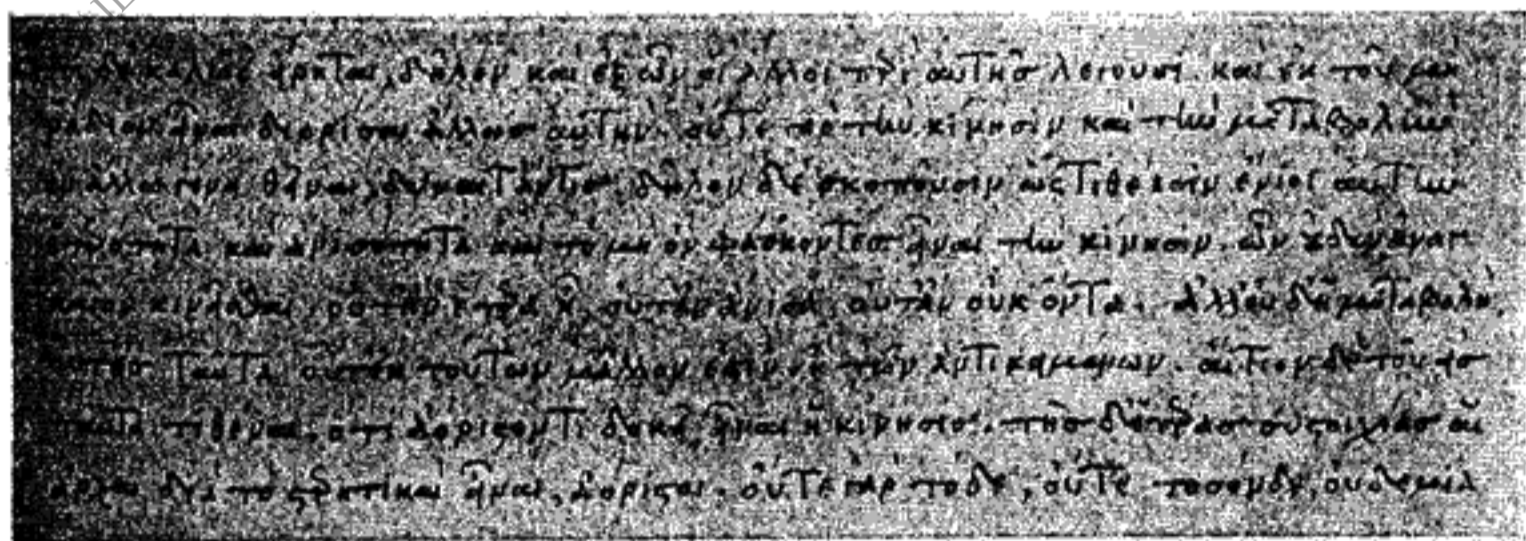
³ Ἀργυροπουλείων σ. 68 κ. ἐ. Κατὰ τὰποδειχθησόμενα κατωτέρω ὁ Ἀργυρόπουλος, ὅτ' ἔγραφε ταύτην τὴν ἐπιστολὴν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦτο πλέον ἀπλοῦς διάκονος. Προσέπωνυμείται δὲ οὕτως ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου, εἴτε ἐπαναλαβόντος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὴν προσωνυμίαν ταύτην, παραληφθεῖσαν ἐκ προηγουμένης ἐν τῷ ἀντιβολαίῳ συγγραφῆς τοῦ Ἀργυροπούλου ἐκ τῶν γραφειῶν πράγματι ὅτε ἦτο διάκονος, οἷον τῶν Προλεγομένων εἰς τὰ τῆς ῥητορικῆς προγυμνάσματα ἢ ἄλλης τινὸς νῦν ἀγνώστου ἡμῖν, εἴτε μᾶλλον ἐκ παραναγνώσεως

εἰς διακόνου τῆς λέξεως διδασκάλου (δι' ἣ τι τοιοῦτον) ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς πρὸς τὸν Τραπεζούντιον ἐπιστολῆς ἐν τῷ ἀντιβολαίῳ. Πράγματι δὲ οὕτω διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς λέξεως διακόνου εἰς διδασκάλου ἐπανορθουμένη ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐν τῷ κώδ. C 114 sup. τῆς Ἀμβροσιακῆς βιβλιοθήκης (Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κῦρ Ἰωάννου διδασκάλου <καὶ ἄρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν> τοῦ Ἀργυροπούλου) θὰ ὁμοίαζε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς τὰ Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Ἰωάννου διδασκάλου τοῦ Ἀργυροπούλου ἐν τέσσαρσι τῶν κωδίκων τῆς Μονωδίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον. Ἴδε Ἀργυροπουλείων σ. 1 ἐν σημ.

σπουδάζοντος χάριν Πάλλαντος Στρογίου Φλωρεντίνου ἀξίαν ἐπι-
 κικήν ἔχοντος ἐν Παταουίῳ διατρίβοντος ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου
 οἰκονομίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ^{ω̄ ω̄ ω̄ ω̄} α υ μ α'. Τὸ δὲ
 κείμενον χειρὶ Πάλλαντος γέγραπται¹. Τὸ σημείωμα τοῦτο,
 οὗ παραθέτομεν ἐνταῦθα πανομοιότυπον ἐκ φωτογραφίας, ἀντιβαλ-

λόμενον πρὸς τὴν ἀναμφισβήτητον γραφὴν τοῦ Ἀργυροπούλου,
 ἧς παρατίθεται ὁμοίως ἐνταῦθα πανομοιότυπον ἐκ τοῦ φ. 173^z

τοῦ αὐτοῦ Παρισιακοῦ 1908 ἐκ τῶν ἐν τῇ ᾧα γεγραμμένων ἐρυ-

¹ *Legrand Bibliographie hellénique... aux XVe et XVIe siècles.* Τόμ. Α' σ. LI.—Πρὸς. *Omont Fac-similés de manuscrits grecs des XVe et XVIe siècles.* Ἐν Παρισίοις. 1887 σ. 12 ἀρ. 24. — *Theodor Klette* ἐνθ' ἀν. σ. 73 σημ. 2. — *Omont Les manuscrits datés des XV. et XVI. siècles de la Bibliothèque Nationale et des autres bibliothèques de la France ἐν τῇ Revue des bibliothèques.* Τόμ. Β' (1892) σ. 54(;). — *Marie Vogel-Victor Gardthausen Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance.* Ἐν Λειψία. 1909 σ. 167. Οὐδαμῶς σημειοῦται, ὅτι αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ σημειώματος Τὸ δὲ κείμενον χειρὶ

θρῶν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην σχολίων δὲν δύναται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ θεωρηθῆ μετὰ πάσης ἀσφαλείας γεγραμμένον χειρὶ τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου¹.

Διαφόρους δὲ ἄλλως ὑπονοίας γεννᾷ καὶ ἡ παρατηρουμένη ἐν τῷ σημειώματι τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος 1908 διάσθεσις ἀκριβῶς ἐκείνων τῶν λέξεων, ἐν αἷς γίνεται λόγος περὶ διατριβῆς τοῦ Ἀργυροπούλου ἐν Παταβίῳ καὶ σπουδῆς περὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἄλλ' οὐχ ἦττον, ἀναλογιζόμενοι, ὅτι πολλάκις τὸ χειροθέσιον τῶν βιβλιογράφων εἶνε ἐν τοῖς βιβλιογραφικοῖς αὐτῶν σημειώμασι διάφορον τῆς συνήθους αὐτῶν γραφῆς, δὲν διστάζομεν νὰ ποδεχθῶμεν τὰ ἐν τῷ σημειώματι τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος μαρτυ-

Πάλλαντος γέγραπται εἶνε γεγραμμένοι δι' ἄλλων γραμμάτων καὶ ὅτι αἱ λέξεις ἐν τῷ Παταουίῳ — εἶνε ἀπὸ τῆς εἶνε δισοβισμένοι, καθ' ἃ γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἐν τῇ προηγουμένη σελίδι ἐκδιδομένου πανομοιοτύπου.

¹ Ὁ κώδιξ δὲν εἶνε ὀλόκληρος γεγραμμένος ὑπὸ τοῦ Ἀργυροπούλου. Τὰ δι' ἐτέρας χειρὸς ἐν τῷ σημειώματι γεγραμμένα τὸ δὲ κείμενον χειρὶ Πάλλαντος γέγραπται μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ μὲν κείμενον τοῦ Σιμπλικίου τὸ διὰ μέλανος γεγραμμένον ἔγραψεν αὐτὸς ὁ Πάλλας Στροζίου (Strozzi), ὁ δὲ Ἀργυρόπουλος προσέθηκε μόνον, καθ' ἃ μ' ἐδίδαξεν ἡ αὐτοψία τοῦ κώδικος τούτου, τὰ ἐν τῇ ὄψι ἐρυθρὰ σχόλια, ἄλλως ὄντα ἀραιὰ, καὶ τὰς συχνὰς παρασελιδίους σημειώσεις, γεγραμμένας χρώματι κίρρῳ. Κατὰ ταῦτα δὲν ἀπητήθη μακρὸς χρόνος, ὅπως ἐγγραφῶσι ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ἀργυροπούλου ἐν τῷ ἄλλως ἐτοίμῳ κώδικι τοῦ Πάλλαντος. Ἐντεῦθεν γίνεται δῆλον, ὅτι τὸ παρὰ τῷ *Omoné Facsimilés de manuscrits grecs des XVe et XVIe siècles* Πίν. 24 πανομοιοτύπον τοῦ φ. 101α τοῦ κώδικος 1908 τὸ ἐκδιδομένον ὡς δείγμα τῆς γραφῆς τοῦ Ἀργυροπούλου εἶνε μᾶλλον δείγμα τῆς γραφῆς τοῦ Πάλλαντος.

Κατὰ ταῦτα ἀσφαλὲς δείγμα τῆς ἐλληνικῆς γραφῆς τοῦ Ἀργυροπούλου πρέπει νὰ θεωρηθῆ μόνον τὸ παρεχόμενον ὑφ' ἡμῶν ἐν τῇ προηγουμένη σελίδι δεύτερον πανομοιοτύπον ἐκ τῶν σχολίων τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος 1908. Κατωτέρω δ' ἐν τῷ περὶ ἄλλων Ἀργυροπούλων πρὸ τῆς ἀλώσεως γινομένῳ λόγῳ θέλομεν ἀποδείξει, ὅτι πεπλανημένως ἐξέλαβεν ὁ κ. Σάθας ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ ἐλληνικῇ βιβλιοθήκῃ Τόμ. Ζ' σ. σμγ' καὶ εἰς αὐτὸν πιστεύσας ὁ κ. Heisenberg ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. Ε' (1896) σ. 172, 182, ὅτι ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Ἰωάννου Ἀργυροπούλου εἶνε γεγραμμένος ὁ κώδιξ 407 τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης τῆς Βενετίας.

Τῆς δὲ λατινικῆς γραφῆς τοῦ Ἀργυροπούλου δείγμα παρέχομεν ἐν τῷ ἐν τέλει τῆς ἀνά χειρας εἰσαγωγῆς παρενθέτῳ Πίνακι Α', περιλαμβάνοντι πανομοιοτύπον τῆς ἐν τοῖς Ἀργυροπουλείοις σ. 196 ἀρ. 10 καὶ σ. 344 κ. ἐ. ἐκδιδομένης αὐτογράφου ἐπιστολῆς τοῦ Ἀργυροπούλου. Ταύτην κατέχει σήμερον ὁ ἐνταῦθα κ. Περικλῆς Ἀλεξάνδρου Ἀργυρόπουλος, ὅστις εὐμενῶς ἐπέτρεψεν ἡμῖν τὴν φωτογράφησιν αὐτῆς.

ρούμενα, καθ' ἃ ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος εὕρισκετο τῷ 1441 ἐν Παταβίῳ, τυγχάνων τῆς φιλίας τοῦ Ἰταλοῦ φίλου Πάλλαντος Στρότζη, οὗ κατηύθυνε τὰς περὶ τὸν Ἀριστοτέλην μελέτας, καὶ κατοικῶν πιθανῶς παρ' αὐτῷ μετὰ καὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Καλλίστου¹.

Ἡ δὲ δευτέρα περὶ τοῦ Ἀργυροπούλου ἐν ἔτει 1441 μαρτυρία εἶνε ἡ περιλαμβανομένη ἐν τῇ ἀπὸ 13 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους πρὸς αὐτὸν ἐλληνικῇ ἐπιστολῇ τοῦ Φιλέλφου, ὅστις συνιστᾷ αὐτῷ, ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντι, τὸν τε ἴδιον υἱὸν Μάριον (Giammario) καὶ τὸν γνωστὸν Ἰταλὸν αὐτοῦ μαθητὴν Πέτρον Περλέωνα (Perleoni), μεταβάντα τῆς ἐλληνικῆς μαθήσεως ἕνεκεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διάγοντα αὐτόθι παρὰ τῷ τῶν Ἐνετιῶν λεγομένῳ βασιλῷ².

Ἀλλὰ πῶς συμβιβάζονται αἱ δύο αὗται μαρτυρίαι; Εὕρισκετο ὁ Ἀργυρόπουλος τῷ 1441 ἐν τε Παταβίῳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει; Πρὸς λύσιν τῆς δυσχερείας ταύτης ὁ Logrand³ ἀπεδέχθη, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος ἐπέστρεψε τῷ 1441 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ Παταβίου. Ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι τὸ ἐναντίον συνέβη. Δὲν εἶνε δῆλα δὴ εὐκόλον νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι τὸ σημεῖωμα τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος ἀναφέρεται εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1441 καὶ ὅτι ἅμα τῇ γραφῇ αὐτοῦ ἐν σπουδῇ ὁ Ἀργυρόπουλος ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐγκατέστη ἐν αὐτῇ, ὥστε νὰ διευθύνῃ αὐτόσε πρὸς αὐτὸν ὁ Φιλέλφος τὴν συστατικὴν τοῦ Περλέωνος ἐπιστολὴν ἤδη τῇ 13 Ἀπριλίου 1441. Ἀπ' ἐναντίας δὲ πολὺ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι μῆνᾶς τινὰς μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβων Ἀργυρόπουλος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐξ ἧς εἶχεν ἐπανέλθει μετὰ τὴν σύνοδον, εἴτε ἀμέσως εἴτε χρόνον τινὰ κατόπιν, καὶ, ἐγκατασταθεὶς ἐν Παταβίῳ, εὕρι-

¹ *Marie Vogel - Victor Gardthausen* ἐνθ' ἀν. σ. 30 σημ. 3.

² Ἀργυροπουλείων σ. 205 κ. ε.

³ *Bibliographie hellénique aux XVe et XVIe siècles* Τόμ. Α' σ. LXXI σημ. 4

σκετο ἐν αὐτῷ ὑπερμεσοῦντος τοῦ 1441, ὅτε εὐλογώτερον δυνάμεθα νάποδεχθῶμεν, ὅτι ἐγράφη τὸ σημείωμα τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος.

Καθίστανται δὲ ταῦτα ἔτι μᾶλλον πιθανά, ἐὰν προσέξωμεν εἰς τοῦτο, ὅτι ὀλίγας μόνον ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀπὸ 13 Ἀπριλίου 1441 γράμματος τοῦ Φιλέλφου οὗτος ὑπέστη τὸ ἀτύχημα νάποβάλῃ τὴν Ἑλληνίδα σύζυγον Θεοδώραν, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Χρυσολωρᾶ καὶ τῆς Μαμφρεδίνης Δόρια. Ἀναγγεῖλας δ' εἰς τὸν υἱὸν τῆ 31 Μαΐου διὰ λατινικῆς ἐπιστολῆς τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν νά ἐπιστρέψῃ ἀμελλητί εἰς τὴν Ἰταλίαν¹. Εὐλογος δ' εἶνε ἢ ἐξενεχθεῖσα εἰκασία, ὅτι τὸν Μάριον Φιλέλφον συνώδευσε τότε ὁ Ἀργυρόπουλος εἰς τὸ Μεδιόλανον, ὅπου διέτριβεν ὁ πατήρ². Προστατευόμενος δὲ πιθανῶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς Φιλέλφου, μεγάλην κεκτημένου φήμην καὶ δύναμιν ἀνά τὴν Ἰταλίαν, συνεστήθη εἰς τὸν γηραιὸν Πάλλαντα Στρότζην, τὸν ἐνθουσιώδη λάτρην τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις συμπαρέλαβεν αὐτὸν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον³ καὶ ἤρχισε συμμελετῶν μετ' αὐτοῦ τὰς συγγραφὰς τοῦ Σταγειρίτου. Πρὶν δ' ἢ παρέλθῃ τὸ αὐτὸ ἔτος 1441, ὁ Ἀργυρόπουλος ἐνέγραψεν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Στρότζη ἀντιγεγραμμένον κώδικα τῶν τοῦ Σιμπλικίου Ὑπομνημάτων εἰς τὴν Φυσικὴν ἀκρόασιν τοῦ Ἀριστοτέλους τὰς παρασελιδίους σημειώσεις, τὰ ἐν τῇ ᾧ σχόλια καὶ τὸ σημείωμα, περὶ ὧν ἔγινε λόγος ἀνωτέρω.

Εἶχε δὲ ἤδη ὁ Ἀργυρόπουλος χειροτονηθῆ ἱερεὺς πρὸ τῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1441 ἀναχωρήσεως, καθ' ἣν βλέπομεν ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν τῆ 13 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους γραφείσης ἐπιστολῆς τοῦ Φιλέλφου, ἣτις ἐπιγράφεται *παπᾶ Ἰωάννη τῷ Αργυροπούλῳ*⁴, καὶ ἐκ τῆς λατινικῆς ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ τῆς

¹ *Filelfo* Epistolae familiarum libri. Ἐν Βενετίᾳ. 1502. Ex aedibus Ioannis et Gregorii de Gregoriis φ. 31α.

² *Fijalek* σ. 12 (241). Ἴδε κατωτέρω σ. ιζ' σημ. 4.

³ *Voigt* Die Wiederbelebung des classischen Alterthums Τόμ. Α' σ. 368. — *Klette* ἐνθ' ἀν. σ. 73.

⁴ Ἀργυροπουλείων σ. 204.

αὐτῆς ἡμερομηνίας, ἐν ἣ καλεῖται *praesbyterus*¹, περιεβάλλετο δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν κριτοῦ τοῦ δημοσίου².

Τὰ δὲ κατὰ τὴν ἐν Παταβίῳ διατριβὴν τοῦ Ἀργυροπούλου μετὰ τὰ πρότερον ὀλίγα περὶ αὐτῆς γνωστὰ ἐκ τῶν συγγραφῶν τοῦ Παπαδοπούλου³, τοῦ *Facciolati*⁴ καὶ τοῦ *Tiraboschi*⁵ ἄριστα διηυκρίνησε πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν ὁ Πολωνὸς διδάκτωρ κ. *Fijalek*⁶. Ἐκ τούτων ἐξάγεται, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος, ὅστις ἦτο ἀνεγνωρισμένος ἐπὶ τῇ παιδείᾳ αὐτοῦ, ἥς δείγματα εἶχε παράσχει ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν περιωρίσθη ἀναστρεφόμενος μετὰ τοῦ Πάλλαντος Στρότζη, ἰσως δὲ καὶ ἰδιωτικῶς διδάσκων, ἀλλὰ πάντως ἐτελειοποιεῖτο καὶ ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ, ἥς δὲν ἦτο πιθανώτατα καὶ πρότερον παντελῶς ἄπειρος. Ἦλθε δὲ πρὸς τούτοις καὶ εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸ ἐν Παδούῃ πανεπιστήμιον (*Universitas scholarium*), καὶ βλέπομεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1443 ἔχοντα τὸ ἀξίωμα πρυτάνεως (*rector*), ἐν ᾧ διεδέχθη τὸν ἀπὸ 25 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους πρυτανεύσαντα Ἐρρίκον *Stenhanvel*, οὗ προκάτοχος ὑπῆρξεν ὁ *Nicolaus de S. Sophia*⁷. Δὲν

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 204.

² Ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἀπὸ 13 Ἀπριλίου 1441 ἐλληνικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φιλέλφου (Ἀργυροπουλείων σ. 204).

³ *Νικολάου Κομνηνοῦ Παπαδοπούλου Historia gymnasii Patavini*. Ἐν Βενετίᾳ. 1726. Τόμ. Β' σ. 179.

⁴ *Facciolati Fasti gymnasii Patavini*. Ἐν Παταβίῳ. 1757. Μέρ. Β' σ. 82.

⁵ *Tiraboschi Storia della letteratura italiana*. Ἐν Βενετίᾳ. 1795. Τόμ. Γ' σ. 317. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος διέτριψεν ἐν Παταβίῳ ἀπὸ τοῦ 1433 μέχρι τοῦ 1443 δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ὀρθῶς.

⁶ *X. Dr Jan Filajek Jan Argyropul i promocya jego doktorska w Padwie w Lipcu 1444 Roku* (= Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος καὶ ἡ ἀναγόρευσις αὐτοῦ εἰς διδάκτορα ἐν Παδούῃ κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1444) ἐν τῷ Τόμῳ XXXVI τῶν Φιλολογικῶν πραγματειῶν τῆς Ἀκαδημίας τῆς Κρακοβίας (σ. 231-250) καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει, ἐν Κρακοβίᾳ, 1902 (σ. 1-21). Τῆς πολωνιστὶ γεγραμμένης ἐξαιρέτου ταύτης μονογραφίας ἠδυνήθη νὰ κάμω χρῆσιν ἐν χειρογράφῳ γερμανικῇ μεταφράσει, χάριν ἐμοῦ φιλοπονηθεῖση δαπάναις τοῦ ἐν Δρέσδῃ ἰλάρχου τοῦ σαξονικοῦ ἱππικοῦ κ. Θρασυδούλου Περικλέους Ἀργυροπούλου.

⁷ *Facciolati* ἐνθ' ἂν. σ. 82 καὶ ἐν τῷ Πίνακι ἐν ἔτει 1443. Ὄρθῶς δ' ὁ κ. *Fijalek* ἐνθ' ἂν. σ. 15 (244) σημ. 1 ἐπανορθοῖ τὴν χρονολογίαν τοῦ κειμένου τοῦ *Facciolati*, ἀποδεικνύων, ὅτι πρύτανις ἀνερρήθη ὁ Ἀργυρόπουλος τῷ 1443 καὶ οὐχὶ τῷ 1442.

πρέπει δὲ λέγοντες πρύτανιν νὰ νομίσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀναλόγου ἐν τοῖς νεωτέροις πανεπιστημίοις ἀρχῆς τοῦ τῶν καθηγητῶν πρωτεύοντος καὶ διευθύνοντος ἐφ' ὠρισμένον χρόνον τὰ τοῦ πανεπιστημίου, ἀλλὰ περὶ ἀπλοῦ τινος προεξέχοντος ἐν τοῖς φοιτηταῖς καὶ προϊσταμένου αὐτῶν. Διὸ καὶ καλεῖται ὁ Ἀργυρόπουλος ἐν τῷ πτυχίῳ αὐτοῦ πράγματι *universitatis dominorum scolarium Artistarum et Medicorum Rector*¹, ἥτοι πρύτανις τοῦ κοινοῦ (τοιαύτην ἔννοιαν ἔχει ἐνταῦθα τὸ *universitatis*) τῶν κυρίων φοιτητῶν τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων καὶ τῆς ἰατρικῆς. Καὶ εἶχε μὲν ἤδη ὁ Ἀργυρόπουλος ἡλικίαν περίπου τριάκοντα καὶ τριῶν ἢ τριάκοντα καὶ τεσσάρων ἐτῶν², ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας δὲν ἀπώκνουν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ πανεπιστήμια καὶ ἄνδρες προβεβηκυίας ἡλικίας. Ἄλλως ὁ Ἀργυρόπουλος εἶχεν ἀνάγκην οὐ μόνον τὴν λατινικὴν νὰ διδαχθῆ τελειότερον, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν παρὰ τοῖς Ἑσπερίοις, οἵτινες οὐχ ἦττον τῶν Βυζαντινῶν ἠγάπων νὰ διατρέβωσι περὶ τὸν Ἀριστοτέλην. Ἦπτετο δὲ πιθανῶς ὅπωςδῆποτε καὶ τῆς ἰατρικῆς. Διὸ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐν Παταβίῳ ἐδιδάσκετο ἅμα καὶ ἐδίδασκε, καρπίμως, ἴσως δὲ καὶ ἐπικερδῶς ἐπωφελούμενος τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ παιδείαν οὐ μόνον παρὰ τῷ ξενίζοντι αὐτὸν Πάλλαντι, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑτέροις τῶν Ἰταλῶν φίλων τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Περὶ δὲ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας τοῦ Ἀργυροπούλου ἐν Παταβίῳ ἔχομεν καὶ μαρτυρίαν ἐκ σημειώματός τινος τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρεως, ἔχοντος ὧδε· *πολλὰ τῶν ἰταλικῶν μνηθεῖσαι πόλεων ἑλληνικῆς μετέσχον φωνῆς, πολλῶν καὶ λογίων Ἑλλήνων διὰ τὰς δυστυχίας προσφυγόντων καὶ διδαξάντων, τοῦτο μὲν τοῦ σοφοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀργυροπούλου τοῦ ἐμοῦ καθηγητοῦ πρῶτον ἐν Παταβίῳ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πατρίδος ἐν Φλω-*

¹ Ἴδε κατωτέρω σ. 18' σημ. 4.

² Ἴδε ἀνωτέρω σ. 16' σημ. 1.

ροεντία ἐπὶ τοῦ περιφανοῦς Κοσμᾶ τῶν Μεδικῶν, Πέτρου τε καὶ Λαυρεντίου¹.

Ἄλλ' αἱ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου συνεχιζόμεναι σπουδαὶ τοῦ Ἀργυροπούλου ἀπέβλεπον καὶ εἰς πρακτικὸν σκοπὸν. Οὗτος δὲ ἦτο ἡ ἀπόκτησις διδακτορικοῦ πτυχίου, ὅπερ θὰ ἠδύνατο νανοίξῃ εἰς αὐτὸν τὴν ὁδὸν καθηγεσίας ἐν Ἰταλίᾳ². Καὶ δὴ τῇ μὲν 28 Μαΐου 1444³ ἐξετασθεὶς ἐνώπιον τεσσάρων ἐξεταστῶν (promotores), τοῦ Στεφάνου de Doctoribus, τοῦ Σιγισμούνδου de Polcastris, τοῦ Ἀντωνίου de Roxellis καὶ τοῦ Βαρθολομαίου de Sancta Sophia υἱοῦ (juniore), παρόντων δεκατεσσάρων διδακτόρων, ἀποτελούντων τὴν πλειονοψηφίαν τῆς σχολῆς, ἀνεκηρύχθη τελειόφοιτος (licentiatus). Ἐπὶ τούτοις δὲ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῇ 28 Ἰουλίου ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου Παταβίου Πέτρου Δονάτου, λαβὼν τὰ ἐπίσημα τοῦ διδακτορικοῦ ἀξιώματος ὑπὸ τοῦ Βαρθολομαίου de Sancta Sophia ὡς ἀντιπροσώπου τῶν ἐξεταστῶν καὶ ἀντιπρυτανεύοντος τοῦ διδάκτορος Βενεδίκτου Garlu τοῦ ἐκ Ταρβισίου⁴.

¹ Τὸ σημείωμα τοῦτο τοῦ κώδικος LVI τῆς ἐν Μαδρίτῃ βιβλιοθήκης ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *Iriarte* (Regiae bibliothecae Matritensis codices graeci σ. 186).

² *Fijalek* ἐνθ' ἀν. σ. 17 (246).

³ Ταύτην τὴν ἡμέραν φέρει τὸ πτυχίον, ἐξ ἀνεπιστάσις δ' ὁ κ. *Fijalek* ἐνθ' ἀν. σ. 17 (246), λέγει ὅτι ἀνηγορεύθη τελειόφοιτος τῇ 16 Μαΐου, ἀφαιρέσας δὴλα δὴ ἐν οὐ δέοντι δώδεκα ἡμέρας, ὡς εἰ προέκειτο περὶ τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἢ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

⁴ Τὸ κείμενον τοῦ πτυχίου, ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ κ. *Fijalek* ἐν τινι τῶν βιβλίων τοῦ Κολλεγίου τῶν φιλοσόφων (Artistarum) ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου (Archivio antico dell' Università di Padova. Acta collegii Artistarum N° 309 φ. CVIII⁶ καὶ CIX καὶ ἐκδοθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐν σ. 16 (244) ἔχει ὧδε·

Super facto temptatiui examinis vid. dni Mgri Johannis Arziropulo Universitatis scolarium (Artistarum et Medicorum) Rectoris 1444. Dnus M. Johannes Arziropulo de Constantinopoli, tunc universitatis dnorum scolarium Artistarum et Medicorum Rector, fuit temptatus et approbatus in artibus (ἡ λέξις αὕτη προστέθη ἀργότερον ἐπὶ διαξέσματος ἀντὶ τῆς πρότερον ἐκ σφάλματος τοῦ γραφέως, καθ' ἃ φαίνεται, γραφείσης λέξεως medicina) sub promotoribus per eum nominalis vid.

dno M° Stephano de Doctoribus

» » Sigismundo de Polcastris

» » Antonio de Roxellis

» » Bartolomeo de Sancta Sophia juniore